

is érvényesül a tudományos kritikai szellemnek az a tapasztalati igazsága: *divide et impera!* Csakis az akarat problémájának alkotó részeire való felbontása vezethet el annak lehető megoldásához. Ez oldalról tekintve, épen nem vehető a világtalányok egyikének, átgondolhatatlan agyrémnek, de rég megoldottnak sem.

A két mű ismertetésének végére jutottunk. Mindkettő a pszichológiailag és etikailag mérsékelt determinizmus igazolása. S az felel meg tényleg az akarat kérdésében a tudomány és a gyakorlati élet követelményeinek egyaránt. Nálunk lelkes híve annak *Pauer Imre* „*etikai determinizmusa*“. Történetirodalmi oldaláról behatóbban a kérdéssel „Az akarat kérdésének történetirodalmából“ cz. tanulmányunkban foglalkozunk, a hol is megvilágítottuk a determinizmus s az indeterminizmus régebbi és újabb különböző árnyalatait.

Dr. Szlávik Mátyás.

II. Rákóczi Ferencz vallomásaiból.

Latinból fordította *Kajlós Imre*, Budapest, 1904. Magyar Könyvtár. kis 8°
2 füzet, ára 60 fillér.

II. Rákóczi Ferencz szabadságharczának két százados évfordulója a mozgalom vezérére, a magyar történelem egyik legkimagaslóbb alakjára irányította a nemzet figyelmét. A nagy közönség, városok és testületek Rákóczi emlékümepek egész sorával fejezték ki hódoló rokonszenvéket a szabadság, s honszeretet, elvhűség s áldozatkészség eme nagy megtestesítője iránt, a király s a kormány a nagy szabadsághős idegenben nyugvó hamvainak hazaszállításával akarja leróni kegyelete adóját.

Valóban, II. Rákóczi Ferenczet nemesak a szabadságnak benne megtestesülő eszméje teszi tisztelet s rokonszenves érdeklődés tárgyává, Rákóczi, mint egyén is hazánk történetének tiszteletre legméltóbb jellemei közé tartozik. Leplezetlen őszinteség, igaz bűnbánat, lángoló szabadság-szeretet, mély vallásosság hangján megírt „*Vallomásai*“ tanuskodnak írójuk páratlan egyenes-lelkűségéről és magasröptű szelleméről. Világos fő, elfogulatlan elme, sokat látott szem, érett gondolkodás, a kereszténység szellemétől áthatott szív műve a Vallomások könyve; Rákóczi összes művei közt ez adja vissza leghívebben a nemeslelkű fejedelem belső világát, egész lényét. Nem csoda, hogy a Rákóczi vezette szabadságharcz két-százados évfordulóján ketten is vállalkoztak a munkának egészben vagy részletekben való lefordítására. *Domján Elek* ev. ref. lelkésznek Miskolczon 1903-ban megjelent s a „*Századok*“ 1904.-ik évi folyamának 711—715.-ik lapján ismertetett vaskos kötete egészében, de — a mint látszik — a gyors munka következtében számos,